

Annales

Instituti

Archaeologici

VIII - 2012

Godišnjak

*Instituta za
arheologiju*

Nakladnik/Publisher

INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU
INSTITUTE OF ARCHAEOLOGY

Adresa uredništva/Adress of the editor's office

Institut za arheologiju/Institute of Archaeology
HR-10000 Zagreb, Ulica Ljudevita Gaja 32
Telefon/phone 385 (0) 1 6150250
Fax 385 (0) 1 6055806
e-mail: iarh@iarh.hr
<http://www.iarh.hr>

Glavni i odgovorni urednik/Editor in chief

Željko Tomičić

Izvršni urednik/Desk editor

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Tehnički urednik/Technical editor

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Izdavački savjet/Editorial committee

Vlasta Begović, Marko Dizdar, Dunja Glogović, Snježana Karavanić, Goranka Lipovac Vrkljan, Branka Migotti, Kornelija Minichreiter, Ante Rendić Miočević, Tajana Sekelj Ivančan, Tihomila Težak Gregl, Željko Tomičić, Ante Uglešić

Prijevod na engleski/English translation

Suzana Čule

Lektura/Language editor

Renata Draženović (hrvatski jezik/Croatian)
Suzana Čule (engleski jezik/English)

Dizajn/Design

REBER DESIGN

Korektura/Proofreaders

Kristina Jelinčić Vučković
Kristina Turkalj

Računalni slog/Layout

Hrvoje Jambrek

Tisak/Printed by

ZRINSKI d. d., Čakovec

Naklada/Circulation

600 primjeraka/ Copies

©Institut of archaeology, Zagreb 2012.

SADRŽAJ

Arheološka istraživanja

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Mirela Hutinec
Sotin, probna arheološka istraživanja 2011. godine
- 14** **Marko Dizdar**
Terenski pregled i probna iskopavanja na izgradnji obilaznice
Vinkovci zapad – Mirkovci
- 18** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, arheološka istraživanja 2011.
- 23** **Tatjana Tkalčec**
Arheološka istraživanja nalazišta Crkvari - crkva sv. Lovre 2011.
godine
- 29** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
 Marko Dizdar
Probna istraživanja kasnobrončanodobnog groblja Migalovci
– Vivodine
- 33** **Marko Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
Probna istraživanja u Malom Bilaču 2011. godine
- 37** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica Sjenjak 2011.
- 41** **Marko Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
Pokusna istraživanja visinskog prapovijesnog naselja na
Plišu kod Velike
- 46** **Marko Dizdar**
Rezultati istraživanja groblja latenske kulture Zvonimirovo
– Veliko polje u 2011. godini
- 52** **Siniša Krznar**
Torčec – Cirkvišće, arheološko istraživanje 2011. godine
- 58** **Juraj Belaj**
 Filomena Sirovica
Arheološka istraživanja crkve Uznesenja Blažene Djevice
Marije u Gori od 2008. do 2011. godine
- 63** **Daria Ložnjak Dizdar**
Zaštitna istraživanja nalazišta AN 5 Poljana Križevačka 2
na trasi autoceste A12 Sv. Helena – GP Gola

CONTENTS

Archaeological Excavations

- 9** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Mirela Hutinec
Sotin, trial archaeological excavations 2011
- 14** **Marko Dizdar**
*Field survey and trial excavations on the area of the construction
of the Vinkovci zapad - Mirkovci bypass*
- 18** **Kornelija Minichreiter**
Slavonski Brod, Galovo, Archaeological Research 2011
- 23** **Tatjana Tkalčec**
*Archaeological research of the site Crkvari - St. Lawrence Church
in 2011*
- 29** **Daria Ložnjak Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
 Marko Dizdar
*Trial excavations of the Late Bronze Age cemetery Migalovci
– Vivodine*
- 33** **Marko Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
Trial excavations in Mali Bilač 2011
- 37** **Saša Kovačević**
Nova Bukovica Sjenjak 2011
- 41** **Marko Dizdar**
 Hrvoje Potrebica
*Trial Excavation of prehistoric hilltop settlement on Pliš near
Velika*
- 46** **Marko Dizdar**
*The results of the research of the La Tène culture cemetery
Zvonimirovo – Veliko Polje in 2011*
- 52** **Siniša Krznar**
Torčec – Cirkvišće, archaeological research 2011
- 58** **Juraj Belaj**
 Filomena Sirovica
*Archaeological excavations of the church of the Assumption
of the Blessed Virgin Mary in Gora during the period from
2008 until 2011*
- 63** **Daria Ložnjak Dizdar**
*Rescue excavations of the site AN 5 Poljana Križevačka 2
on the route of the highway A12 St. Helena – GP Gola*

69 **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Rezultati četvrte sezone arheoloških iskopavanja na lokalitetu Kalnik-Igrišće

74 **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić

Hvar, otok Sv. Klement, uvala Soline, arheološka istraživanja 2011.

79 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Donji Vukojevac, sjever – zaštitna arheološka istraživanja na trasi autoceste Zagreb – Sisak

85 **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Zaštitna istraživanja nalazišta AN 6 Gornji Vukojevac na trasi auto-ceste Zagreb – Sisak u 2011. godini

90 **Juraj Belaj**
Filomena Sirovica

Arheološka istraživanja na lokalitetu Stari grad u Ivanju godine 2011.

95 **Tatjana Tkalčec**

Konzervatorski radovi na burgu Vrbovcu u Klenovcu Humskom 2011. godine

98 **Goranka Lipovac Vrklijan**
Ana Konestra

Crikvenica – *Ad turres*, prošlogodišnja terenska istraživanja 2011. godine, projekt eksperimentalne arheologije i novi nalazi distribucije crikveničkih keramičarskih proizvoda

103 **Bartul Šiljeg**
Vladimir Kovačić
Ana Konestra

Arheološko-konzervatorska istraživanja lokaliteta Stancija Blek kod Tara u 2011. g.

69 **Snježana Karavanić**
Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

The results of the fourth season of archaeological research at Kalnik-Igrišće site

74 **Marina Ugarković**
Ivančica Schrunk
Vlasta Begović
Marinko Petrić

Hvar, Island of Sv. Klement, Soline Bay, Archaeological Excavations 2011

79 **Kornelija Minichreiter**
Zorko Marković

Donji Vukojevac, north - rescue archaeological excavations on the Zagreb - Sisak highway

85 **Marko Dizdar**
Asja Tonc

Rescue excavations of AN 6 Gornji Vukojevac site on the Zagreb – Sisak highway route during 2011

90 **Juraj Belaj**
Filomena Sirovica

Archaeological excavations at the Stari Grad site, Ivanec, 2011

95 **Tatjana Tkalčec**

Conservation works on the Vrbovec castle, Klenovec Humski in 2011

98 **Goranka Lipovac Vrklijan**
Ana Konestra

Crikvenica - Ad turres, 2011 field research, experimental archaeology project and a new evidence of the distribution of ceramic products from Crikvenica

103 **Bartul Šiljeg**
Vladimir Kovačić
Ana Konestra

Archaeological and conservation research of the Stancija Blek site near Tar in 2011

Terenski pregledi

108 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

Terenski pregled arheoloških lokaliteta u Valpovštini 2011.

111 **Zorko Marković**
Danimirka Podunavac
Jasna Jurković

Rezultati rekognosciranja arheoloških terena oko Našica 2011. godine

115 **Tatjana Tkalčec**

Rekognosciranje srednjovjekovnih gradišta na području bilogorskog kraja i Zapadne Slavonije 2011. g.

129 **Hrvoje Kalafatić**

Terenski pregled na prostoru izgradnje vodocrpilišta "OSEKOVO"

133 **Hrvoje Kalafatić**

Terenski pregled na trasi izgradnje sjeverne zaobilaznice mjesta Prelog u Međimurju

137 **Asja Tonc**

Terenski pregled područja izgradnje nove obilaznice grada Zagreba

Field Surveys

108 **Zorko Marković**
Mirjana Paušak

Archaeological Field Survey of sites in the Valpovo Area in 2011

111 **Zorko Marković**
Danimirka Podunavac
Jasna Jurković

Results of Archaeological Field Survey of the Našice Area in 2011

115 **Tatjana Tkalčec**

Field survey of the mediaeval earthen fortifications in Bilogora region and the Western Slavonia during 2011

129 **Hrvoje Kalafatić**

Field survey of the Osekovo water wells construction area

133 **Hrvoje Kalafatić**

Field Survey on the route of the construction of the northern bypass of Prelog in Međimurje

137 **Asja Tonc**

Field survey of the area of the construction of the new Zagreb bypass

Eksperimentalna arheologija

145 Andreja Kudelić

Eksperimentalno testiranje prapovijesne arheološke tvorevine i rezultati pečenja keramike na otvorenoj vatri

**149 Goranka Lipovac Vrkljan
Bartul Šiljeg
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra**

Eksperimentalna arheologija - gradnja replike rimske keramičarske peći u Crikvenici

155 Ivana Ožanić Roguljić

Povijesno - arheološke manifestacije (Rimska noć u Naroni, Dani Dioklecijana)

Experimental archaeology

145 Andreja Kudelić

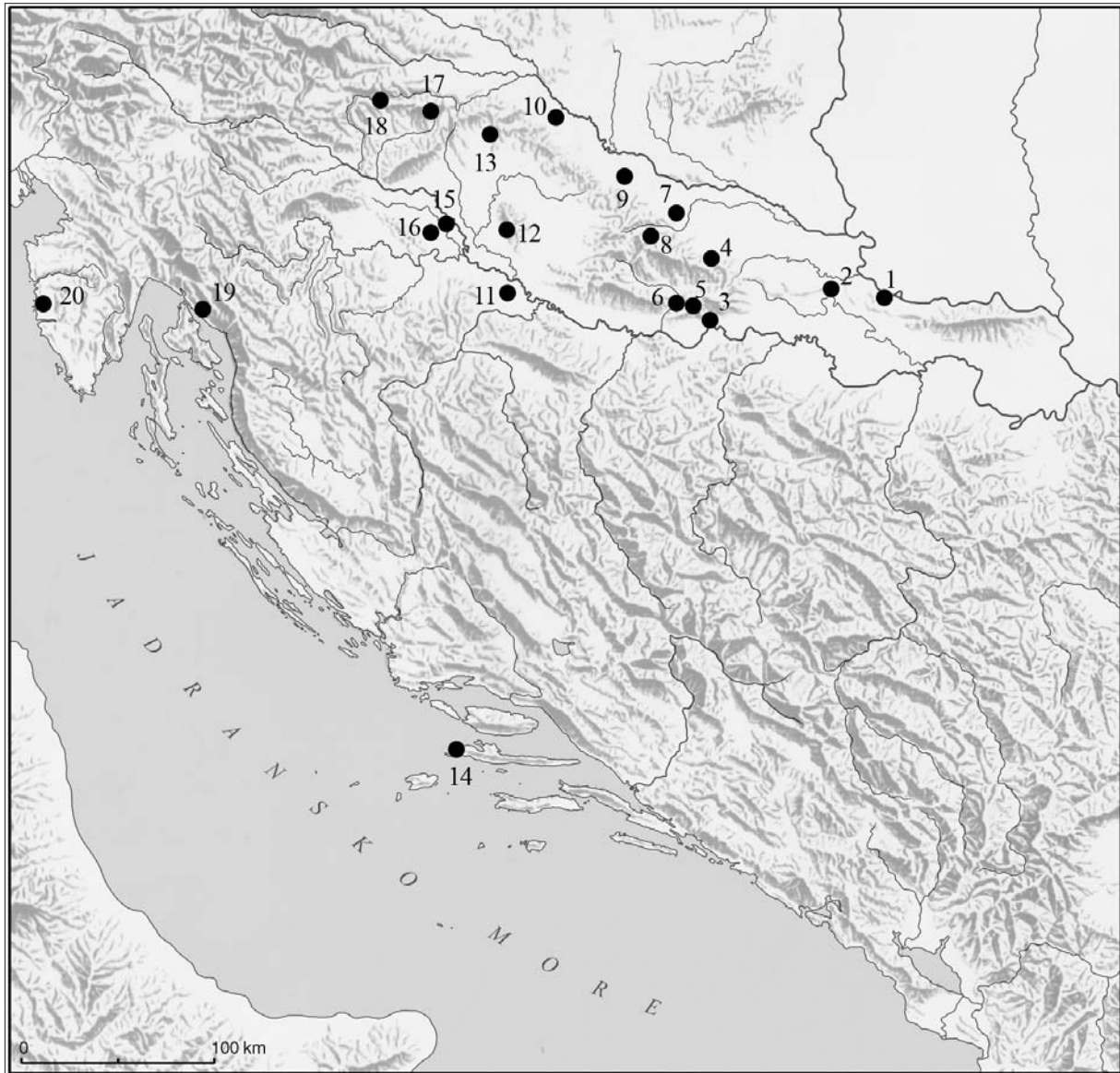
Experimental testing of prehistoric archaeological features and the results of firing pottery on an open fire

**149 Goranka Lipovac Vrkljan
Bartul Šiljeg
Ivana Ožanić Roguljić
Ana Konestra**

Experimental Archaeology - a replica of a Roman pottery kiln

155 Ivana Ožanić Roguljić

Historical - archaeological manifestations (Roman night in Naroni, Diocletian Days)

1. Sotin
2. Vinkovci zapad – Mirkovci
3. Slavonski Brod Galovo
4. Crkvari
5. Migalovci-Vivodine
6. Mali Bilač
7. Nova Bukovica Sjenjak
8. Pliš kod Velike
9. Zvonimirovo – Veliko polje
10. Torčec-Crikvišće
11. Gora
12. AN 5 Poljana Križevačka
13. Kalnik-Igrišće
14. Sv. Klement – Soline
15. Donji Vukojevac
16. AN 6 Gornji Vukojevac
17. Ivanec Stari Grad
18. Klenovec Humski-Plemićki grad Vrbovec
19. Crikvenica – Igralište
20. Stancija Blek-Tar

Torčec – Cirkvišće, arheološko istraživanje 2011. godine

Torčec – Cirkvišće, archaeological research 2011

Siniša Krznar

Primljeno/Received: 15.03.2012.

Prihvaćeno/Accepted: 15.03.2012.

Rad donosi sažet prikaz rezultata istraživanja na lokalitetu Torčec – Cirkvišće, provedenih u listopadu 2011. godine. Ovo-godišnja istraživanja se nadovezuju na ona koje je Institut za arheologiju proveo 2009. godine. Otvorena je površina od 50 m², a do zdravice je istraženo 25 m². Definirano je i istraženo 37 novih grobnih cjelina. Osim grobova, u kvadrantu J 10, pronađen je i negativ sjevernog temelja crkve.

Ključne riječi: Torčec, groblje, kasni srednji vijek, novi vijek, crkva

Key words: Torčec, cemetery, Late Middle Ages, Modern Ages, church

U razdoblju od 03. listopada do 15. listopada 2011. godine Institut za arheologiju iz Zagreba, proveo je terenska arheološka istraživanja na položaju Torčec-Cirkvišće. Istraživanja su obavljena u okviru znanstvenog projekta pod nazivom *Srednje-vjekovno naseljavanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora* voditeljice dr. sc. Tajane Sekelj Ivančan, znanstvene savjetnice Instituta za arheologiju, a u skladu s dozvolom Ministarstva kulture klasa UP/I-612-08/11-08/0386, Urbroj: 532-04-05/04-11-2, izdanom u Bjelovaru od strane Uprave za zaštitu kulturne baštine, Konzervatorski odjelu u Bjelovaru. Voditelj istraživanja bio je mr. sc. Siniša Krznar, znanstveni novak na navedenom projektu. U istraživanjima su sudjelovali Ivan Valent i Josip Jagić, studenti 5. godine arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pomoćnu stručnu i tehničku ekipu sačinjavali su braća Ivan i Zlatko Zvijerac. Arheološke radove financirali su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske i Koprivničko-križevačka županija.

Ova istraživanja nastavak su istraživanja iz 2002. i 2009. godine¹, provedenih na zemljištu Ane Lovrek (kat. čest. 5284/6 k.o. Đelekovec). Istraživanje se nastavilo prema tada postavljenom koordinatnom sustavu te je otvorena sonda smještena istočno od sonde iz 2009. godine, a obuhvaćala je kvadrante J 10 i J 11. Kvadrant J 11 je zbog nedostatka financija i vremena tek djelomično istražen, dok je J 10 istražen do zdravice, odnosno do kulturno sterilnog sloja. Tijekom istraživanja zabilježeno je 86 novih stratigrafskih jedinica (od SJ 180 do SJ 265 – zapune, kosturi, ukopi, slojevi). Uvedeno je 25 vrećica nalaza (N 88 – N 112), te je pronađeno 8 predmeta uvedenih u popis posebnih nalaza (PN 48 do PN 55). U popis uzoraka zabilježen je 51 uzorak kostiju (dislocirane kosti te kosturi iz grobova (U 145 – U 195)). Sve faze istraživanja popraćene su digitalnom fotografijom. Nacrtna dokumentacija sastoji se od tehničkih nacrtava izrađenih na osnovi apsolutnih geodetskih koordinata koje

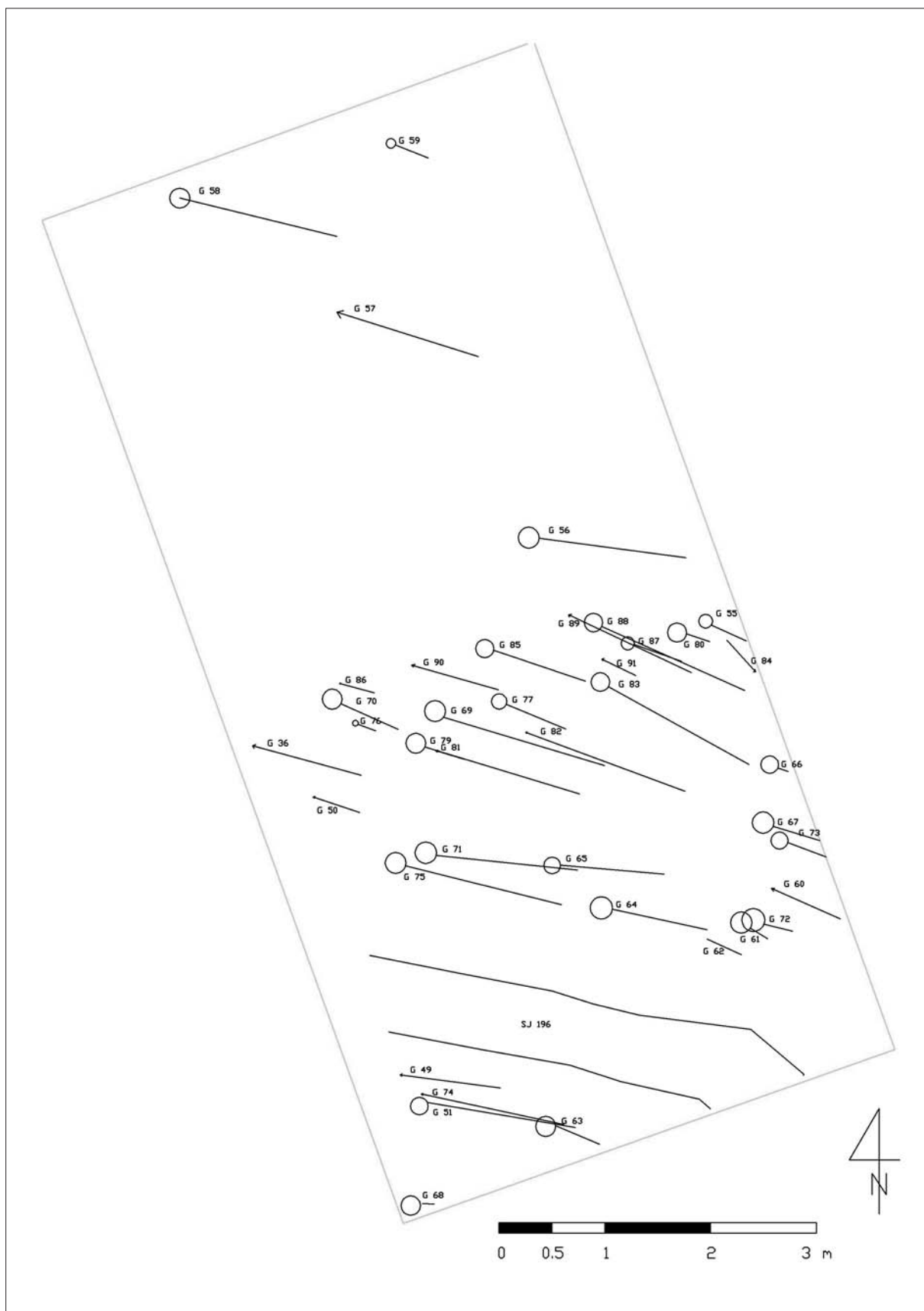
su svakodnevno snimane totalnom geodetskom stanicom tipa Leica TCR 405.²

Cilj ove sezone istraživanja bio je pronaći ostatke župne crkve Sv. Stjepana Kralja, u čemu se i uspjelo pronalaskom negativa sjevernog temelja crkve (SJ 196) u kvadrantu J 10 (sl. 1 i 2). Temelj je bio ukopan u zdravicu i pruža se u smjeru zapad – istok. U istočnom dijelu ukopa pronađeno je *in situ*, kamenje povezano mortom (SJ 198) – ostatak temelja. Mort je žučkaste boje i sastoji se od pijeska i sitnog šljunka. Istočno od SJ 198, ukop mijenja smjer i odlazi u južni profil sonde. Vjerojatno se radi o prijelazu iz broda u poligonalnu apsidu crkve, no o tome se ne može nešto više reći sve dok se ne otvori i kvadrant J 9 i ne istraži južni dio crkve. Ispred južnog profila pronađena je još jedna nakupina kamenja povezanog mortom koji se veže na SJ 198, no kako ima drugi smjer pružanja imenovan je kao SJ 205. Struktura se nastavlja i ispod profila. Najvjerojatnije je riječ o temelju apside. Zanimljivo je da na dosad istraženju površini ukop temelja nije presjekao ni jedan grob, ali nisu ni nađeni grobovi koji bi ga preslojavali.

Osim negativa temelja crkve, istražilo se i 37 novo pronađenih grobnih cjelina te ostaci još četiri groba (36, 49, 50, 51) koji su bili zabilježeni 2009. godine no kako su odlazili pod istočni profil tadašnje sonde nisu bili u potpunosti istraženi. Pokojnici su u grobove uglavnom polagani ispruženi na leđa, orijentacije zapad (glava) – istok (noge), ruku ispruženih uz tijelo ili položenih na zdjelicu. Svega nekoliko pokojnika ima drugačiji položaj podlaktica. Od uobičajenog načina ukopa iskače grob 83 koji je bio pokopan s licem prema dolje te nogama lagano savnutim u koljenima – kao da je ugruran u nešto premlu raku. U grobu je pronađena i željezna pojasna kopča. Radi li se ovdje o praznovjerju, vjerovanju u vampire ili je pokojnik slučajno okrenut za sada se ne može odgovoriti (sl. 3). Možda

¹ Više o tim sezonama istraživanja vidjeti u Sekelj Ivančan, Tkalčec 2003; Krznar 2010.

² Na posudbi totalne geodetske stanice zahvaljujem se prof. dr. sc. Željku Tomiću.

Sl. 1 Tlocrt negativa zida te istraženih grobnih cjelina (nacrtao: S. Krznar).

Fig. 1 Layout of the robber trench of the wall and excavated burial sites (drawing by: S. Krznar).

će nam nešto više otkriti antropološka analiza pokojnika, koja je u tijeku.³ Ukope grobova u gornjim slojevima je bilo veoma teško prepoznati, a bolje su bili vidljivi tek na razini zdravice.

Prisustvo kovanih čavala u pojedinim grobovima sugerira njihovo pokopavanje u drvenim ljesovima. Pored ulomaka keramike i čavala pronađeno je i osam posebnih nalaza. Većinom su to željezne pojasne kopče (grobovi 58, 63, 75, 79, 83) no pored njih pronađene su i metalne aplikle s pojasa (grob 49), brus (SJ

3 Analiza se provodi na Odsjeku za arheologiju HAZU.

Sl. 2 Negativ sjevernog zida crkve (snimio: S. Krznar).

Fig. 2 Robber trench of the northern wall of the church (photo by: S. Krznar).

180) te srebrni prsten s okruglom pločicom u grobu 91 (sl. 4).

Osim negativa zida i grobova zabilježeno je još nekoliko zanimljivih arheoloških cjelina. Ispod sjeverne polovice groba 65 pronađen je pravokutni ukop u zdravicu. Sa zapadne strane je presječen grobom 75, a s istočne grobom 72. Zapuna je zdravica pomiješana sa šljunkom u kojoj je pronađen jedan fragment keramike – N 112. Možda se radi o ukopu grede no nisu vidljivi nikakvi tragovi organskog materijala. Istočno od pretpostavljenog temelja apside crkve SJ 205 pronađen je veliki ukop nepoznate namijene SJ 231. Ukopan je u zdravicu, ovalnog oblika te zapunjen zemljom pomiješanom sa šljunkom uz primjese kamenja, cigle te nešto dislociranih kostiju. Vjerojatno se radi o recentnijem iskopu o čijoj namjeni za sada nemamo nikakvih podataka. Možda će se u budućnosti kada se otvori veća površina ovaj ukop moći povezati s ukopom SJ 035 iz 2002. i ukopima SJ 140 i SJ 173 iz 2009. godine te im se utvrditi svrha.

Istražene grobne cjeline

Grob 36

Grob je većim dijelom istražen 2009. godine te su sada istražene samo potkoljenice i lijeva bedrena kost. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 49

Grob je zabilježen 2009. godine kada mu je istražen zapadni dio – oko lubanje. Ostali dio groba nalazio se ispod tadašnjeg istočnog ruba sonde. Smješten je južno od ukopa za zid SJ 196 i možemo pretpostaviti da je bio ukopan unutar crkve. Ukopan je u SJ 203. Podlaktice su ispružene uz tijelo. Leži na zapuni starijeg groba. Zdjelica je na apsolutnoj visini 128,59 a lijevi gležanj na 128,61 mnv. U grobu je na trbuhu, pronađen ostatak pojasa – PN 50 te dva čavla.

Grob 50

Grob je većim dijelom istražen 2009. godine a sada su istražene samo potkoljenice. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 51

Grob je zabilježen 2009. godine kada mu je istražen zapadni dio – oko lubanje. Ostali dio groba nalazio se ispod tadašnjeg istočnog ruba sonde. Smješten je južno od groba 49. Na njemu, gotovo na samim kostima leži grob 74. Podlaktice su položene na zdjelici. Leži na zdravici u kojoj je vidljiv i ukop groba. Visina lubanje je 128,54, zdjelica je na 128,53, a gležanj na 128,47 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 55

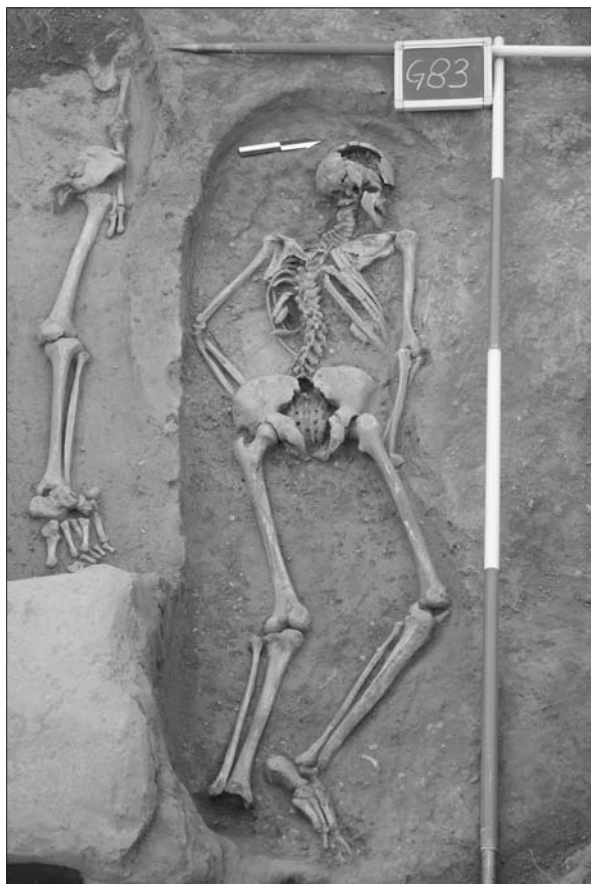
Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Grob je smješten uz istočni profil sonde, tako da je dio nogu groba ostao ispod profila. Ukopan je u SJ 180. Kostur djeteta je relativno dobro očuvan. Podlaktice su ispružene uz tijelo. Lubanja je zamijećena na 128,86 mnv, zdjelica na 128,77 mnv. Dno ukopa kod profila je na 128,75 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 56

Grob pripada odrasloj osobi. Ukopan je u SJ 180. Kostur je dobro očuvan, položen na leđa s podlakticama prekrštenim visoko na zdjelici. Lubanja je zamijećena na apsolutnoj visini 128,83, zdjelica na 128,75 mnv, a desni skočni zglob na 128,69 mnv. U grobu su pronađeni čavli, vjerojatno od lijesa.

Grob 57

Ukop i zapuna groba djelomično vidljivi u sjeveroistočnom dijelu groba. Zapuna je gotovo identična okolnom sloju SJ 189 u koji je grob ukopan. Kostur je loše očuvan, nedostaje lubanja i gotovo cijeli gornji dio tijela uz izuzetak lijeve ruke. Podlaktica je položena na zdjelicu. Lijevo rame zamijećeno je na visini 128,84, zdjelica na 128,85, a desni gležanj na 128,82

Sl. 3 Grob 83 (snimio: S. Krznar).

Fig. 3 Grave 83 (photo by: S. Krznar).

mnv. U grobu su na istočnoj strani pronađeni čavli.

Grob 58

Grob je smješten blizu sjevernog profila sonde. Zapuna groba je identična okolnom sloju SJ 189, no dan joj je poseban SJ zbog nalaza fragmenata keramike. Riječ je o grobu odrasle osobe. Kostur je dobro očuvan. Ruke su lagano savijene u laktovima s podlakticama položenim na zdjelicu (lijeva šaka na desnoj). Lubanja je zamijećena na visini 128,89, zdjelica na 128,82, a gležanj na 128,73 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 59

Grob je smješten istočno od groba 58. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Grob je ukopan u SJ 189. Radi se o relativno loše očuvanom kosturu malog djeteta. Podlaktice su ispružene uz tijelo. Lubanja je zamijećena na visini 128,83, a zdjelica i gležanj na 128,79 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 60

Zapuna i ukop groba nisu vidljivi. Kostur loše očuvan. Nedostaje mu lubanja, cijela desna strana tijela te lijeva ruka. Lijeva butna kost odlazi pod istočni profil sonde. Grob je vjerojatno presječen ukopom groba 61. Zdjelica je zamijećena na visini 128,75 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 61

Grob se nalazi južno od groba 60. Zapuna i ukop groba nisu bili vidljivi. Ukopan je u SJ 180. S jugoistočne strane grob je presječen mlađim ukopom, te mu nedostaju sve kosti ispod ključnih kostiju. Kostur pripada starijoj odrasloj osobi. Lubanja se nalazi na visini 128,76, a kraj kralježnice na 128,63 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 62

Grob je pronađen jugozapadno od groba 61. Ukop i zapuna nisu vidljivi. Grob je u potpunosti devastiran. Očuvana je samo podlaktica i šaka odrasle osobe. Podlaktica je bila ispružena uz tijelo. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 63

Grob se nalazi južno od ukopa za zid SJ 196, te možemo pretpostaviti da je bio ukopan unutar crkve. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Istočna polovica groba, od zdjelice na niže, nalazi se ispod južnog profila sonde. Lijeva podlaktica je položena na zdjelicu. Ukopan u SJ 203. Leži na zapuni starijeg groba. Lubanja se nalazi na visini 128,68, a zdjelica na 128,63 mnv. U grobu je na kralješku, uz profil, pronađena velika željezna pojašna kopča s trnom – PN 49.

Grob 64

Grob je ukopan u zdravicu i veoma stisnut uz rubove rake. Zapuna groba je slična SJ 180 - zdravica pomiješana sa šljunkom i pijeskom. Kostu su relativno loše očuvane. Objekti podlaktice se nalaze na zdjelici. Kostu potkoljenica nedostaju. Lubanja je zamijećena na visini 128,77, zdjelica na 128,71, a desno koljeno na 128,64 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 65

Grob se nalazi sjeverozapadno od groba 64. Zapuna je mješavina zdravice, šljunka i pijeska. Grob je ukopan u zdravici. Kostur vjerojatno pripada starijem djetetu ili mlađoj osobi. Raka je dosta uska kao i kod groba 64. Vjerojatno su pokopani omotani u tkaninu i bez lijesa. Objekti podlaktice su položene na zdjelicu. Visina lubanje je 128,81, zdjelice 128,68, a gležnja 128,67 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 66

Grob je pronađen uz istočni rub sonde tako da se uglavnom nalazi ispod profila iskopa. U sondi se nalazi samo lubanja, par kralježaka i rebra te desna lopatica i ključna kost. Ukop je primijećen tek u zdravici na kojoj kostur leži. Zapuna groba je identična okolnom sloju. Visina na kojoj je primijećena lubanja iznosi 128,58 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 67

Grob je smješten južno od groba 66 kojem je presjekao južnu stranu. U sondi se nalazi samo zapadni dio groba, dok je ostali dio ispod istočnog profila. U zapadnom dijelu (ispod glave) leži na zdravici dok preostali dio leži na starijem grobu 73. Desna podlaktica je položena uz tijelo. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 68

Grob je smješten u jugozapadnom kutu sonde. Zapadni rub njegova ukopa zabilježen je 2009. godine no tada se nije moglo ustanoviti da se radi o grobu. Kostur se samo malim dijelom nalazi u sondi, a ostatak je ispod južnog profila te je odlučeno da se sada ne vadi, nego će biti izvađen prilikom istraživanja kvadranta J 9. Kostur dijelom leži na zdravici, a dijelom na starijem grobu. Visina na kojoj je pronađena lubanja je 128,63 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 69

U grobu je pronađen dobro očuvan kostur odrasle osobe. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi, tj zapuna je ista kao i okolni sloj SJ 180, u koji je grob ukopan. Desna podlaktica je na zdjelici, a lijeva ruka je savinuta u laktu te je šaka položena na trbuhu. Visina lubanje je 128,77 m, zdjelice 128,76 m a prsti stopala su na 128,80 m. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 70

Grob je smješten zapadno od groba 69. Ukop i zapuna

Sl. 4 Prsten iz groba 91 *in situ* (snimio: S. Krznar).

Fig. 4 Ring from the grave 91 *in situ* (photo by: S. Krznar).

groba nisu vidljivi. Ukopan je u SJ 180. U grobu je pokopan kostur djeteta. Podlaktice su položene paralelno uz tijelo. Grob je presječen ispod koljena te potkoljenice nedostaju. Visina lubanje je 128,75, zdjelice 128,68, a koljena 128,66 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 71

Grob je smješten u južno od groba 69. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Grob je ukopan u zapunu starijeg groba 75. Lijevo koljeno pokojnika je savinuto, a desna noga je okrenuta u stranu i također savinuta u koljenu – pokopan je raširenih nogu. Podlaktice su položene paralelno uz tijelo. Visina lubanje je 128,64, zdjelice 128,61, a stopala 128,57 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 72

Grob je smješten južno od groba 67. Ukop je djelomično vidljiv na zapadnoj strani groba gdje je ukopan u zdravicu. Zapuna je miješana zdravica i šljunak. Kostur je vrlo loše sačuvan, a s istočne strane presječen je mlađim ukopom ispod prsne kosti. Visina lubanje je 128,52 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 73

Grob se nalazi ispod groba 67. Ukopan je u zdravicu. Zapuna groba je pomiješana zdravica i šljunak. Istočna polovica groba nalazi se ispod profila sonde. Kostu su veoma loše očuvane. Desna podlaktica je položena uz tijelo, a položaj lijeve ne može se ustanoviti. Lubanja je pronađena na visini 128,32, a kralješci kod profila na 128,22 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 74

Ukop i zapuna nisu vidljivi. Grob leži na kostima groba 51. Očuvana je samo desna polovica kostura. Radi se o kostima odrasle osobe. Sa sjeverne strane najvjerojatnije uništen ukopom groba 49. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 75

Grob se nalazi ispod groba 71, koji je naknadno ukopan

u njegovu raku. Ukopan je u zdravicu. U zapuni groba je uz istočni i jugoistočni rub rake pronađeno mnogo dislociranih kostiju. Kostur je relativno dobro očuvan no neki kralješci su dislocirani. Podlaktice su položene na zdjelicu. Visina lubanje je 128,54, zdjelice 128,52, a lijevog gležnja 128,47 mnv. U grobu je pronađena željezna pojasna kopča – PN 52.

Grob 76

Ukop i zapuna nisu vidljivi. Kostur je pronađen jugoistočno i dijelom ispod groba 70. Kostur je loše očuvan i pripada malom djetetu. Ukopan je u zdravicu. Desna podlaktica je položena uz tijelo. Visina donje čeljusti je 128,63, a zdjelice 128,62 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 77

Ukop i zapuna nisu vidljivi. Grob se nalazi istočno od groba 76. Ukopan je u sloj SJ 180. Grob pripada malom djetetu. Podlaktice su položene uz tijelo. Visina lubanje je 128,61, zdjelice 128,54, a kraj potkoljenica je na 128,55 mnv. Dno ukopa je na 128,54 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 78

U sondi se nalazi samo sjeverozapadni ugao groba. Ostatak groba odlazi ispod južnog profila sonde. Jugozapadni dio groba najvjerojatnije je presjekao grob 68. Od kostura u sondi su nađeni samo prvi i drugi vratni kralježak. Grob je ukopan u zdravicu. Visina vrha ukopa je 128,64, a dna 128,34 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 79

Grob se nalazi sjeverno od ukopa grobova 71/75. Ukopan je u zdravicu. Kostur pripada odrasloj osobi s podlakticama položenim paralelno na trbuhu. Kralješci su dijelom dislocirani. Visina lubanje je 128,47, zdjelice 128,41, a stopala 128,42 mnv. U grobu je na desnoj zdjelici kosti pronađena željezna pojasna kopča – PN 53

Grob 80

Grob je nađen uz sjeveroistočni kut kvadranta J 10. Ukop

i zapuna groba nisu vidljivi. S jugoistočne strane grob je presječen mlađim ukopom groba 84. Lijeva podlaktica položena je uz tijelo i odlazi ispod istočnog profila sonde. Kostu su relativno loše očuvane. Lubanja groba zamijećena je na 128,58, lijevo rame na 128,55, a desno na 128,42 mnv. Kostur visi prema desnoj strani i leži na starijem grobu. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 81

Nakon dizanja kostura iz groba 79 ispod njega su pronađeni ostaci groba 81. Radi se o obje nadlaktice te desnoj podlaktici. Ruka je savijena u laktu i šaka je položena na rame. Ostali dio kostura nedostaje. Desno rame je nađeno na visini 128,36 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 82

Grob je smješten sjeveroistočno od groba 79. Ukop i zapuna su mu dijelom vidljivi u jugoistočnom dijelu. S jugozapadne strane presječen ukopom groba 79. Grob je ukopan u zdravicu. Lijeva podlaktica je položena uz tijelo. Nedostaje dio kostura, no preostali dio je dobro očuvan. U zapuni je nađeno dosta kostiju koje najvjerojatnije pripadaju kosturu, a poremećene su ukopom groba 79. Lijevo rame nađeno je na visini 128,47, zdjelica na 128,51, a stopalo na 128,50 mnv. Dno ukopa je na 128,42 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 83

Grob se nalazi sjeveroistočno uz grob 82. Leži na zdravici. Kostur u ovom grobu je pokopan licem prema dolje i s lagano savnutim nogama u koljenima. Lijeva podlaktica je ispod zdjelice a desna položena uz tijelo. Svojim ukopom presjekao je dječji grob 85. Visina lubanje je 128,51, zdjelice 128,44, a lijevog stopala 128,51 mnv. U grobu je pronađena željezna pojasna kopča – PN 54.

Grob 84

Grob se nalazi uz istočni profil sonde tako da je unutar iskopa nađena samo lijeva potkoljenica te dio natkoljenice. Orijentiran je jugoistok–sjeverozapad. Presjekao je grob 80. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Djelomično leži na zdravici. Visina koljena je 128,55, a gležnja 128,39 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 85

Grob je smješten zapadno od groba 83, koji mu je svojim ukopom presjekao potkoljenice. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Ukopan je u SJ 180, a leži na zdravici. Podlaktice su položene na zdjelici. Kostur djeteta je relativno loše očuvan. Visina lubanje je 128,56, zdjelice 128,44, desne potkoljenice 128,43 mnv. Dno rake između koljena je na 128,37 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 86

Grob se nalazi uz sjeverni rub kvadranta J 10, zapadno od groba 85. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Veći dio groba se nalazi u kvadrantu J 11 te su istražene samo potkoljenice. Grob je ukopan u SJ 180 i dijelom leži na zdravici. Visina potkoljenice je 128,47, a stopala 128,59 mnv. Dno ukopa je na 128,41 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 87

Grob je smješten u sjeveroistočnom kutu kvadranta J 10, istočno od groba 85. Ukop i zapuna groba nisu vidljivi. Radi se o dosta poremećenom kosturu djeteta, kojem je očuvana samo lijeva strana tijela. Leži na starijem grobu 88, u čiju je zapunu ukopan. Visina lubanje je 128,42, a zdjelice 128,31 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 88

Nalazi se ispod groba 87. Ukop je vidljiv samo na istoč-

nom kraju groba. Zapunjen je zdravicom pomiješanom sa šljunkom. Leži na starijem grobu 89. Kostur je relativno dobro očuvan s podlakticama prekrštenim na trbuhu. Prsti desne šake su na vrhu lijeve zdjelice kosti. Visina lubanje je 128,37, zdjelice 128,33, a desnog stopala 128,44 mnv. Dno ukopa između potkoljenica je na 128,46 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 89

Grob je pronađen ispod groba 88. Samo se istočnim dijelom nalazi unutar kvadranta J10. Lijeva bedrena kost mu je dislocirana mlađim ukopima. Podlaktice su položene paralelno uz tijelo. Ukopan je u zdravicu. Najvjerojatnije je presjekao i uništio grob 91. Lubanja groba 88 leži na području njegove zdjelice. Visina kralježaka kod profila je 128,28, zdjelice 128,35, a desnog gležnja 128,30 mnv. Dno ukopa kod koljena je na 128,23 m. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 90

Grob je pronađen između grobova 85 i 86. Ukop je vidljiv u jugoistočnom dijelu groba. U kvadrantu se nalazi samo istočni dio groba tj. noge i desna zdjelica kost pokojnika. Ukopan je u zdravicu. Zdjelica je zabilježena na visini 128,45, desni gležanj na 128,42, a dno ukopa kod zdjelice na 128,37 mnv. U grobu nisu pronađeni nalazi.

Grob 91

Grob, odnosno desna podlaktica i šaka, pronađen je južno od grobova 88/89 koji su ga u potpunosti uništili. Leži na zdravici. Lakat je na visini 128,36 mnv. Na prstu je pronađen srebrni prsten s okruglom pločicom – PN 55.

Literatura:

- Sekelj Ivančan, T., Tkalčec, T. 2003, Arheološko nalazište Torčec – Cirkvišće, *Podravina*, Vol. II, br. 4, 5–36.
Krznar, S. 2010, Torčec-Cirkvišće, arheološko istraživanje 2009., *Annales Instituti Archaeologici*, VI, 47–52.

Summary

During the period between 3rd and 15th of October 2011 the Institute of Archaeology in Zagreb conducted archaeological research on the site Torčec - Cirkvišće which was explored in 2002 and 2009. Quadrants J 10 and J 11 were open in order to find the remains of the church of St Stephen the King. The main goal of the research was achieved with the discovery of the robber trench of the northern church wall in the quadrant J 10. In addition to the robber trench of the wall, 37 newly discovered graves were explored as well as the graves which could not have been fully excavated in the 2009 campaign since they penetrated the eastern profile of the probe. Most of the burials originate from the Modern Ages, and only few graves could be dated to the late Middle Ages. Skeletons in all graves were found lying on their backs in the outstretched position, and oriented east - west, with their heads facing west. Grave 83, with the skeleton laid face down, differs from the common practice at this graveyard. So far it cannot be determined if this type of burial was motivated by superstition, or was it the fear of vampires, or maybe the deceased was turned face down merely by accident. Possibly the anthropological analysis of the deceased would reveal more.